พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท
Buddhist Method on Monetary Management in Theravada Buddhism

พระยงยุทธ ภทฺทาจาโร
Phra Yongyut Phatdajaro
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist College
E-mail: phatarain@yahoo.com

ได้รับบทความ: 9 พฤษภาคม 2562; แก้ไขบทความ: 5 มิถุนายน 2562; ตอบรับตีพิมพ์: 6 มิถุนายน 2562
Received: May 9, 2019; Revised: June 5, 2019; Accepted: June 6, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้ 1) ศึกษาการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา 3) ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการทรัพย์สินในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญในการดำรงชีวิต ชาวพุทธควรที่จะต้องมีการแสวงหาทรัพย์สินด้วยความขยันหมั่นเพียร ครั้นได้ทรัพย์สินมาแล้วก็เก็บรักษาไม่ให้เสื่อมสูญหายไป ควรเลือกคบมิตรที่ดีมีศีลธรรม และควรมีการบริหารจัดการ ใช้จ่ายทรัพย์สิน เพื่อประกอบการงานที่ถูกต้องชอบธรรม เพื่อเลี้ยงตนเองให้เป็นสุขพอดี รวมทั้งเลี้ยงบำรุงบิดา มารดา บุตร ภรรยา มิตรสหายให้เป็นสุขด้วย รวมทั้งไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด เพื่อนำไปสู่จุดหมายของชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไป

สำหรับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพย์สินของชาวพุทธทั่วไป คือ เรื่องเกี่ยวกับครอบครัว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางการเมือง และอิทธิพลของโลกาภิวัฒน์ ทำให้ประชาชนเกิดความเกียจคร้านในการแสวงหาทรัพย์ การไม่รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ การคบคนพาล และปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์ฟุ่มเฟือย เป็นต้น เพราะเกี่ยวข้องกับอบายมุข ซึ่งเป็นช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศย่อยยับแห่งทรัพย์สิน และทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง อีกทั้งจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเลย

ดังนั้น พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 มาแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชน คือ 1) แก้ปัญหาการขาดความเพียรใน

การแสวงหาทรัพย์สิน ด้วยวิธีการรู้จักหาทรัพย์สินด้วยความสุจริตชอบธรรม 2) แก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ คือการเก็บออมรักษาทรัพย์ที่หามาได้มาให้เสื่อมไป 3) แก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาลด้วยการมีกัลยาณมิตรที่ดี คือมีผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี ซึ่งจะช่วยสนับสนุนชักจูงในการประกอบกิจการที่ดี และ 4) แก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ ใช้จ่ายทรัพย์สินในสิ่งที่จำเป็นสำหรับการครองชีพ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 ย่อมเกิดประโยชน์คือสิ่งที่รับอาจจะเป็นทรัพย์สิน เงิน ทอง สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องมีการแสวงหาทรัพย์สินและใช้จ่ายทรัพย์สิน อย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การบริหารจัดการทรัพย์สิน, พระพุทธศาสนา

Abstract

The research title “Buddhist Method of Management of Property in Buddhism” consists of 3 objectives; 1) to study of management of property in Buddhism, 2) to study of problems relating to management of property in Buddhism and 3) to analytical study of Buddhist method of management of property in Buddhism.

The result finds that;

Management of property in Buddhism is very important for living. Theravada Buddhist should seek for industrious property. Having possessed it, one should preserve without vanishing. One should associate with good and virtue friend. One should manage and spend one’s property for righteous work, for supporting oneself in joyful life and for aiding parents, children and friends in joyful life. One should abstain from all vices and take oneself for the target of good and higher life.

Problem relating to management of property of Buddhist is family, economic changing, social problem, political problem and globalization influence. Those problems cause people lazing in seeking for property, no persevering property, associating with rouge and extravagant spending. Those peoples concern on all vices, leading to the road of deterioration and destruction of property. Those causes trouble oneself and family members. Those persons are ignored by society.

Buddhist method of management of property is to take 4 virtues leading to temporal welfare for solving of life problems of Buddhist; 1) solving laziness of

seeking for property by searching for property in rightful method, 2) solving non-preserving of property by conserving without decay, 3) solving association with rogue by being friend with good friend who persuades in good way and support for good business and 4) solving over expenditure by spending living importance. Those who follow these principles could benefit such as property, money, gold, things, reputation, dignity and admiration. Whoever seeks for benefit has to find out and spend property on principle and plan as Dhamma leading to benefit presently.

Keywords: Buddhist Method, Property Management, Buddhism

1. บทนำ

ทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทางโลกและทางธรรม ซึ่งทั้ง 2 ประเภทนี้ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และยังเป็นปัจจัยหนุนส่งต่อภพชาติต่อไปทุก ๆ ชาติ ดังนั้นทรัพย์สินหรือทรัพย์สมบัติในทางโลกนั้น บุคคลเมื่อแสวงหาทรัพย์สินด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว หากเก็บสะสมทรัพย์สินนั้นไว้เฉย ๆ ทรัพย์สินนั้นก็ปราศจากคุณค่าและความหมายใด ๆ และถือเป็นความชั่วอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับการแสวงหาทรัพย์สินในทางที่ผิดและใช้ทรัพย์ในทางที่เกิดโทษ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546:782) ควรนำทรัพย์สินที่หาได้มานั้น ออกมาใช้จ่ายเลี้ยงชีพตนเองให้เป็นสุขด้วยความพอดีเหมาะสมตามอัตภาพ ส่วนทรัพย์สินที่เหลือควรนำมาใช้จ่าย เพื่อประโยชน์ผู้อื่นต่อไป และแจกจ่ายทำบุญ รวมทั้งไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออกในการใช้สอยทรัพย์สินเหล่านั้น (สำ.สหา. (ไทย) 18/364/426, องฺ.ทสก. (ไทย) 24/91/211) การแบ่งทรัพย์สินควรให้เกิดความชัดเจนในการนำไปใช้ คือมีการวางแผนในการใช้จ่าย การวางแผนในการเก็บออม และการวางแผนในการลงทุน เพื่อสะดวกในการบริหารจัดการหรือสะดวกในการใช้สอย และก้าวไปสู่อิสรภาพทางการเงิน ขณะเดียวกันควรใช้จ่ายทรัพย์สินด้วยปัญญาให้เกิดประโยชน์ ปราศจากโทษ ไม่ยึดติดลุ่มหลงและตกเป็นทาสของทรัพย์สิน คือใช้จ่ายทรัพย์สิน เพื่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและปัญญาให้เจริญยิ่งขึ้น ไม่ใช้ทรัพย์สินที่เป็นการพอกพูนกิเลสในตัว ลดความตระหนี่และความโลภด้วยการแบ่งแจกจ่ายให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นต่อไป

เนื่องด้วยในปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยี และวิทยาการสมัยใหม่ ที่เน้นคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในสังคมในด้านวัตถุค่านิยม และการเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาชีวิตขึ้นมากมายตามมา ซึ่งมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพย์สิน เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคติดต่อ และปัญหาการเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรม ด้านวัฒนธรรม ปัญหาที่กล่าวมานี้ ส่งผลทำให้เกิดเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

เพราะขาดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ 1) การขาดความพากเพียรในการทำการงานหรือการศึกษา 2) การไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น 3) มีการคบคนพาลเป็นเพื่อน ชอบแนะนำไปในทางที่ผิด เช่น แนะนำให้ไปเล่นการพนัน ให้ไปลักขโมย ให้เสพยาบ้า สิ่งเสพติด ชวนไปฉุดคร่าอนาจาร เป็นต้น เหล่านี้ถือว่าเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต และ 4) มีการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ ใช้ชีวิตให้ไปตามกระแสนิยมของความต้องการ (ตัณหา) และไม่รู้จักเพียงพอ ไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ เกิดความอยากได้อยากมีอยากเป็น (โลภ) เกินฐานะของตน จึงทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทย (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2541: 68)

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาเหล่านี้ก็สามารถแก้ไขได้ด้วยพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง อย่างเช่น หลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2553: 130) ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่างที่ประกอบไปด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางสุจริตชอบธรรม 2) อารักขาสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ 3) กัลยาณมิตตตาหรือการรู้จักคบเพื่อนดีเพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อม และ 4) สมชีวิตา หรือการรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะ และยังมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น โภควิภาค 4 การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน วิธีการใช้จ่ายทรัพย์สินในโภคอาทิยสูตร เป็นต้น ถือเป็นหลักการพื้นฐาน เพื่อการดับทุกข์ทางกายอันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน รวมทั้งทำให้การใช้ทรัพย์สินนั้นให้เกิดประโยชน์ และเป็นหลักประกันชีวิตให้ปลอดภัย สามารถเข้าถึงเป้าหมายของการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขได้ และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

1. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) จากพระไตรปิฎก ด้วยการสืบค้นจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

2. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) คือหนังสือ ตำรา เอกสารที่เป็นงานเขียน วารสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สิน

3. นำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปประเด็นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะประเด็นที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในเรื่อง พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาทครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีแนวทางในการปฏิบัติต่อทรัพย์สิน ซึ่งสรุปในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

ทรัพย์สินถือว่าทรัพย์ภายนอก เป็นสิ่งของมีค่า เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง และสามารถจับต้องได้ มีไว้ใช้สอยอำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างสะดวก แม้ว่าทรัพย์สินจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต แต่ก็มีโทษหากว่าแสวงหาและใช้จ่ายไม่ถูกวิธี ดังนั้นจึงจะต้องมีหลักในการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุธศาสนา ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติตามประสบผลสำเร็จในด้านของการดำรงชีวิตที่มีความสุขได้ เช่น การมีความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหาทรัพย์ด้วยอาชีพที่สุจริตไม่เป็นโทษและผิดศีลธรรม การรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่เราหามาได้ไม่ให้เสื่อมและไม่ควรใช้จ่ายไปแบบฟุ่มเฟือยโดยไม่รู้คุณค่าของทรัพย์ การรู้จักคบมิตรที่ดี เราควรคบสหายที่เป็นคนดีมีศีลธรรมไม่นำพาให้เราเสียทรัพย์ การรู้ประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์สินที่หามาได้อย่างเหมาะสมพอเพียงไม่สุรุ่ยสุร่ายเกินไป รวมถึงหลักการบริหารทรัพย์สินที่หามาได้ เช่นใช้จ่ายทรัพย์สินนั้นเลี้ยงชีพตน เลี้ยงครอบครัว บิดา มารดา มิตรสหาย และผู้ที่ร่วมกิจการงานให้เป็นสุขใช้ป้องกันอันตราย สงเคราะห์ญาติ ทำบุญอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไป เช่น พ่อ แม่ บำรุงราชการ เช่นเสียภาษี ทำบุญอุทิศแก่สิ่งที่เราเคารพบูชา อุปถัมภ์นักบวชเป็นต้น และใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นทุนในการประกอบอาชีพ และควรเก็บทรัพย์สินไว้ใช้ในคราวจำเป็นต่าง ๆ เช่น เกิดว่าเราป่วย เป็นต้น ในการที่เราจะบริหารทรัพย์ควรมีหลักในการปฏิบัติที่ดี เพราะบางท่านอาจมีรายรับรายจ่ายไม่เหมือนกัน ดังนั้นหลักการบริหารจัดการทรัพย์สินนี้จะช่วยให้ผู้นำไปปฏิบัติเกิดประโยชน์กับตัวเองและสังคมได้เป็นอย่างดี

ปัญหาที่พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่นั้น เป็นบทเรียนราคาแพงที่ทุกคนได้รับ สาเหตุที่แท้จริงของทุกปัญหานั้นมาจากเหตุเพียงเหตุเดียว คือ ความด้อยคุณภาพของประชากร ทั้งระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับชาติ จำนวนประชากรที่มีคุณภาพต่ำเป็นจำนวน

มากในสังคม ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องทำทุกวิถีทางที่จะสร้างคุณภาพที่สูงขึ้นไปแก่พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนี้ เช่นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ก็เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่นเห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัว แต่ถ้าคนเราแก้ปัญหาตรงจุดนี้ได้ มองว่ามนุษย์เท่าเทียมกัน และคนเหล่านี้ไม่เอาเปรียบกันมีจิตสำนึกดี เชื่อว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมคงจะหายไป การแก้ไขปัญหาง่ายมาก เพียงแค่ให้คนมีจิตสำนึก รู้จักคำว่า “หน้าที่ และมีวินัย” แต่ถ้าคิดจะแก้ไขก็คงไม่สายถ้าคิดจะทำ กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และอิทธิพลของโลกาภิวัฒน์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและบุคคลในสังคมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม ควรที่ทุกฝ่ายทั้งอาณาจักรและศาสนจักรต้องประสานร่วมมือกันป้องกันแก้ไขปัญหาในระบบสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และร่วมกันปลูกจิตสำนึกบุคคลในสังคมให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาประยุกต์เข้ากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตเยาวชนผู้เป็นประชากรใหม่ของสังคมในยุคต่อ ๆ ไป โดยสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันแรกที่ให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแลทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้วก็จะสามารถให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรมได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสงบสุข

การนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน มีทั้งหมด 4 ข้อ คือ 1) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาการขาดความเพียร เมื่อจะหลีกให้พ้นจากความชั่วนานาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัด ระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่าง ๆ 2) การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาชีวิตปัญหาการไม่ประหยัดในการทรัพย์สิน อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ 3) การนำหลักกัลยาณมิตตตามาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาลต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี,ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญามีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และธรรมปฏิบัติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ 4) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะคือ การประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกับรายได้ของเราเพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตัวเองนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้นจะต้องรู้จัก

ประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น จึงมีความสุขได้ตามสมควรแก่อัตภาพของตัวเองและครอบครัวสืบต่อไป

5. ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาวิเคราะห์หลักการออมทรัพย์ของผู้ครองเรือนตามหลักพระพุทธศาสนาที่สถาบันครอบครัวควรปฏิบัติ

2. ควรศึกษาหลักธรรมเรื่องพรหมวิหารธรรมกับการแก้ปัญหาครอบครัวสังคมไทย

3. ควรศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในการครอบครองทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา

4. ควรศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการคบมิตรของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. **วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนากรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, 2553.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, 2546.